

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
dr. sc. Maja Ljubetić, docentica

«OBITELJSKO OZRAČJE I FUNKCIONIRANJE OBITELJI «
(skrbne i ubojite navike u komunikaciji)

recenzentice: prof.dr. Dubravka Maleš (Filozofski fakultet u Zagrebu)
prof.dr. Anči Leburic (Filozofski fakultet u Splitu)

WEB predavanje recenzirano 8.05.2006. i prema Odluci Znanstveno-nastavnog vijeća Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, donesenoj na sjednici 15.svibnja, 2006., postavljeno na www.ffst.hr (sluzbenoj WEB stranici Filozofskog fakulteta u Splitu)

ZNANSTVENO PODRUČJE:	Društvene znanosti
ZNANSTVENO POLJE:	Odgojne znanosti
ZNANSTVENA GRANA:	Sustavna pedagogija
STUDIJSKI PROGRAM:	Predškolski odgoj Učiteljski studij
GODINA I SEMESTAR:	2., 3. i 4. godina učiteljskog studija 2. godina studija predškolskog odgoja Zimski i ljetni semestar
GODIŠNJI FOND SATI:	60 sati
TJEDNI BROJ SATI:	1 sat predavanja + 1 sat seminara

METODIČKI ASPEKTI PREDAVANJA

NASTAVNI PREDMET:	Obiteljska pedagogija
NASTAVNA CJELINA:	Obitelj
NASTAVNA JEDINICA:	Obiteljsko ozračje i funkcioniranje obitelji - «Skrbne» i «ubojite» navike u komunikaciji
METODE RADA:	Frontalni, grupni i individualni oblici rada; Radionički tip rada;
NASTAVNA SREDSTVA I TEHNIČKA POMAGALA:	PTT-prezentacija, tiskani obrasci
CILJEVI NASTAVE:	Upoznati studente sa skrbnim i ubojitim navikama u komunikaciji te njihovim učincima na kvalitetu obiteljskog ozračja;

Osposobiti studente za samoprocjenu vlastitog djelovanja;
Potaći studente na promjenu neadekvatnih ponašanja u komunikaciji.

ZADACI NASTAVE:

Razvoj senzibiliteta za poželjne oblike komunikacije
Upoznavanje i usvajanje novih pojmova (određivanje obitelji, obiteljsko ozračje, čimbenici i aspekti kvalitete obiteljskog ozračja)
Razvijanje sposobnosti kvalitetnije komunikacije u međuljudskim odnosima,
Razvijanje vještine samoprocjene

KORELACIJA:

Sadržaji iz socijalne pedagogije i psihologije

PLAN SATA:

a) Uvodni dio: (frontalno)

- Uključivanje (pozdrav, predstavljanje, uvodne napomene uz kolegij)
- Najava teme

b) Glavni dio:

- Teorijski okvir (frontalno)
- Samoprocjena participanata (individualno)
- Rasprava o rezultatima samoprocjene (grupno, rad u paru)

c) Završni dio: (frontalno)

- Zaključci
- Poticaj na promjenu ponašanja

LITERATURA (ZA STUDENTE):

ARBUNIĆ, A., LJUBETIĆ, M. (2006) *Skrbne i ubojite navike u ponašanju u odnosima sa «značajnim drugim»*. Zagreb, Napredak br. 2, vol. 14, str. 149-161.

BRAJŠA, P. (1979) *Neki osnovni aspekti obiteljske psihodinamike*. Socijalna zaštita, br. 4/5, Zagreb, GZH.

GLASSER, W., GLASSER, C. (2001) *Naći se i ostati zajedno – rješavanje zagonetke braka*. Zagreb, Alinea.

OBITELJSKO OZRAČJE I FUNKCIONIRANJE OBITELJI

(skrbne i ubojite navike u komunikaciji)

Sažetak:

Obiteljsko ozračje je istovremeno i konstitutivni dio i produkt obiteljske zajednice, koje određuje: kvaliteta obiteljskih odnosa, komunikacija i interakcije među njenim članovima, psihološke karakteristike članova obitelji, odgojni stil roditelja te međudjelovanje odnosa

obitelji i društva. Ovi elementi u svom zajedništvu i međuodnosu kreiraju obiteljsko ozračje te istodobno ono, povratnim svezama djeluje na svaki od tih konstitutivnih elemenata. Posebno značajnu ulogu u oblikovanju obiteljskog ozračja imaju skrbne i ubojite navike u komunikaciji koje mogu unaprjeđivati, ali i ugrožavati odnose unutar obiteljske zajednice. S ciljem istraživanja najčešće korištenih navika u odnosima sa »značajnim drugim« poduzeto je istraživanje na uzorku djece (studenata), roditelja i odgojitelja. Dobiveni podaci obrađeni su metodom faktorske analize pod komponentnim modelom te interpretirani u skladu s polazištima teorije izbora. Rezultati tog istraživanja pokazali su kako kritiziranje, prigovaranje, potkupljivanje, okrivljavanje, žaljenje, prijetnje i kažnjavanje ugrožavaju odnose među prijateljima, bračnim partnerima, kolegama, roditeljima i djecom odnosno, da odsuće takvih navika u ponašanju omogućava građenje i unapređivanje ljudskih odnosa. Kvalitetnom samoprocjenom moguće je steći uvid u najčešće korištene navike u komunikaciji sa «značajnim drugim» te iste promijeniti ukoliko je pojedinac nedostatan zadovoljan postojećim odnosima.

Ključne riječi: obiteljsko ozračje, navike u komunikaciji, samoprocjena

Uvod:

Pojam – obiteljsko ozračje nije moguće jednostavno odrediti upravo zbog njegove složenosti i uvjetovanosti nizom čimbenika, kao što ga nije moguće spoznati izolirano od ostalih aspekata obiteljske zajednice, jer je ono istodobno i konstitutivni dio i produkt obiteljske zajednice. Kvaliteta obiteljskih odnosa, komunikacija, interakcije, psihološke karakteristike članova obitelji, odgojni stil roditelja i odnos obitelji prema društvenoj zajednici i sl. u svom zajedništvu i međuodnosu kreiraju obiteljsko ozračje, no istodobno ono povratnim vezama djeluje na svaki od tih konstitutivnih elemenata. Dakle, da bismo spoznali cjelinu (obiteljsku zajednicu), nužno je upoznati njene sastavne dijelove (podsustave, međuodnose, komunikaciju i sl.). „S obzirom na to da su sve stvari istodobno uzrokovane i uzroci nečega, i da su sve međusobno povezane prirodnom i neosjetnom vezom koja povezuje najudaljenije i najrazličitije stvari, držim da je nemoguće spoznati dijelove a da se ne poznaje cjelina, kao što je nemoguće spoznati cjelinu a da se posebno ne upoznaju dijelovi“, naglašava Pascal (prema Morin, 2001, 43). Spomenuto Pascalovo načelo čini se vrlo primjenjivim upravo kad je riječ o obiteljskom ozračju.

Kvaliteti obiteljskog ozračja, odnosno obiteljskoj psihodinamici Satir (prema Brajša 1979) prilazi s četiriju osnovnih aspekta, i to: doživljava vlastite vrijednosti pojedinog člana obitelji,

obiteljske komunikacije, obiteljskih pravila i sustava te odnosa obitelji prema širem društvu. Satirova naglašava kako je u zdravoj obitelji doživljaj vlastite vrijednosti svakog njezina člana vrlo visok, komunikacija direktna, jasna, specifična i iskrena, pravila ponašanja fleksibilna, ljudska i adekvatna trenutnim potrebama i situacijama, a odnos prema društvu otvoren. Satir također ističe povratnu vezu između kvalitete obiteljskog ozračja, odnosno psihodinamike i doživljavanja vlastite vrijednosti pojedinih njenih članova, pa kaže: "Zdrava obiteljska atmosfera je uvjetovana pozitivnim doživljajem vlastite vrijednosti njenih članova, a s druge strane, samo u takvoj obiteljskoj atmosferi u mogućnosti smo naučiti i steći osjećaj vlastite vrijednosti" (Brajša, 1979, 125). Ono na čemu pojedinac, dakle, i dijete i roditelj, temelji svoj osjećaj vlastite vrijednosti jest osjećaj punovrijednog člana s pravom na osobni razvoj, potrebama za uvažavanjem vlastite ličnosti te niz drugih specifičnih osobnih osjećanja. Budući da se prvi doživljaji osobne vrijednosti zbog svoje emocionalne prirode snažno utiskuju u svijest, potrebno je dugotrajno socijalno učenje da bi se izbrisali tragovi eventualnih ranijih negativnih doživljaja. Stoga, je roditeljska dužnost osigurati djeci vedro i zdravo ozračje, topao dom u kojem će razvijati pozitivne osobine ličnosti te im pružiti ljubav i povjerenje koji su uvjet za zdrav psihički razvoj djeteta.

Osobito značajnu ulogu u stvaranju kvalitetnog obiteljskog ozračja ima komunikacija unutar obitelji koja bi trebala biti direktna, otvorena, čista i jednoznačna. Brajša (1979), Becvar i Becvar (1996) naglašavaju potrebu postojanja kongruentne komunikacije koja podrazumijeva jasnu verbalizaciju onoga što se misli, doživljava i osjeća. Nasuprot tomu, inkongruentna, višeznačna, indirektna komunikacija obilježava poremećenu bračnu i obiteljsku psihodinamiku. Kad se razine komunikacije (sadržaj i proces) podudaraju, sudionici odnosa jasno shvaćaju međusobni odnos; dakle šalju i primaju jasnu, primjerenu poruku. Međutim, kad se one ne podudaraju, nastaju problemi u komunikaciji koji opterećuju psihodinamiku disfunkcionalnih obitelji (Becvar i Becvar, 1996).

1. Komunikacija –ponašanje - odnosi

Pojedinci, kao društvena bića, usmjereni su na komunikaciju, građenje i održavanje odnosa s drugim ljudima u svom okruženju počevši od obitelji kao primarne zajednice, pa nadalje u različitim formalnim i/ili neformalnim grupama, institucijama i sl. (vrtić, škola, susjedstvo, klubovi, rodbina, vršnjaci itd.).

Pojam komunikacija (Klaić, 1979, 718) potječe od latinske riječi *communicare* – učiniti općim, a ima nekoliko značenja: 1. priopćenje, saopćenje, izlaganje, predavanje; 2. promet, veza, saobraćaj, spoj jedne točke s drugom; pa slijedom rečenog, komunicirati znači: priopćiti, saopćiti, biti u vezi, itd. što se ostvaruje komunikacijskim procesom. U najširem

smislu riječi, komunikacija označuje izmjenu poruka između dvije ili više osoba dakle, između davatelja i primatelja poruke tijekom procesa komunikacije. Bit tog procesa su *odnosi* koje je moguće odrediti kao povremena ili »redovita socijalna susretanja s određenim ljudima, kroz određeno vrijeme, s perspektivom trajanja u budućnosti« (Bašić i sur. 1993, 31). Kako u međuljudskim odnosima dolazi do »prepokrivanja komunikacije i ponašanja« (isto, 35) te nije moguće ne-komunicirati, pa tako niti ne-ponašati se, našu pozornost usmjerit ćemo na ponašanja, odnose i njihovu (ne)kvalitetu. Iako kvaliteta odnosa najčešće ovisi o kvaliteti komuniciranja, ipak se često ispušta iz vida prostor »socijalnih interakcija koji se u tom prostoru ostvaruju« (Bašić i sur., 1993, 32) odnosno, nedostatno se pozornosti poklanja metakomunikaciji (odnosnom aspektu) prenesene poruke. Upravo je odnosni aspekt poruke najčešće slabije osviješten, a odnosi se kako na odnos pošiljatelja prema sadržaju poruke, tako i na njegov odnos prema primatelju poruke. U ljudskim odnosima važno je upravo ovoj razini komunikacije – metarazini, posvećivati stalnu pozornost želimo li graditi, održavati i unaprjeđivati međuljudske odnose u čemu posebno mjesto ima kvaliteta odnosa sa »značajnim drugim« (Welk, 1999.). «Značajni drugi» u životu pojedinca su roditelji/skrbnici i ostali članovi obiteljske zajednice, zatim odgajatelji, učitelji, vršnjaci, prijatelji, bračni partner, kolege itd., te je od osobite važnosti kako i kakve poruke pojedinac od njih dobiva, kako na njih odgovara te unaprjeđuju li one odnos ili ga ugrožavaju, jer »izgradnja odnosa, ali i gubitak odnosa s drugim ljudima najvažniji su životni doživljaji« (Bašić i sur., 1993, 31).

Pitanjima kvalitete interpersonalnih odnosa i načinima njihova unapređivanja bavi se i William Glasser, tvorac teorije izbora, koji naglašava kako su »glavni ljudski problemi s kojima se borimo (...) - posljedica nezadovoljavajućih odnosa« (Glasser, 2000, 7) i to upravo onih odnosa u kojima smo gotovo svakodnevno, za koje smo emotivno, krvno ili profesionalno vezani. Najznačajnijima od njih smatramo odnose među bračnim partnerima, odnose roditelj–dijete, odnose prijatelja, odnose učitelj – učenik i (ruko)voditelj – radnik. Značajnim se stoga čini pitanje - kvalitete komunikacije u odnosima pojedinca sa »značajnim drugim« i što je razlog upravo takvom načinu komuniciranja?

U želji da oblikujemo svijet »po svojoj mjeri«, da živimo sretni, zadovoljni i u harmoniji s ljudima oko sebe, često pokušavamo prisiliti druge da se ponašaju u skladu s našim željama i očekivanjima, vjerujući kako mi najbolje znamo što je za njih dobro. Polazeći od uvjerenja »izvanjske psihologije« (Glasser, 2000, 17; kako možemo promijeniti ponašanja drugih ljudi tako da djelujemo iz vani, op.a.) često puta koristimo niz nedjelotvornih ponašanja kao što su: *kritiziranje, okrivljavanje, žaljenje, prigovaranje, prijetnje, kažnjavanje i potkupljivanje* (Glasser & Glasser, 2001), a kako bismo prisilili drugu osobu u odnosu da promijeni svoje

ponašanje i da se ponaša u skladu s našim željama i očekivanjima. Takva ponašanja su katkada trenutačno djelotvorna (pojedinač ponekad trenutačno mijenja svoje ponašanje), ali dugoročno ona ne daju očekivane rezultate u smislu trajnije promjene ponašanja, dok istodobno sustavno narušavaju i ugrožavaju postojeći (kvalitetan) odnos. Promotrimo li na trenutak vlastite odnose sa »značajnim drugim« (supružnikom, vlastitim djetetom, učenicom, kolegom), uvidjet ćemo kako vrlo često koristimo upravo ovakva ponašanja (»ubojite navike«) i opravdavamo to našom željom da »učinimo najbolje«, jer »ja-znam-što-je-za-tebe-najbolje« (Glasser, 2000, 14). Samoprocjenom svojih ponašanja, dakle i navika koje u odnosima s ljudima koristimo, ubrzo ćemo uvidjeti kako ustrajno korištenje ubojitih navika ugrožava naše odnose i udaljava nas od »značajnih drugih«. Istodobno, analiziramo li naše odnose s dugogodišnjim prijateljima, vrlo vjerojatno ćemo ustanoviti kako u dugotrajnim odnosima s prijateljima gotovo nikada ne koristimo ove navike, već upravo suprotno - »skrbne navike« koje grade i unapređuju ljudske odnose, a one su: *slušanje, podržavanje, ohrabrivanje, poštovanje, vjerovanje, prihvaćanje, stalno pregovaranje o onome u čemu se ne slažemo* (Glasser & Glasser, 2001). U čemu je razlika? U izvanjskoj kontroli! Uspoređujući odnose sa »značajnim drugima« (supružnik, dijete, kolega, prijatelj) uvidjet ćemo kako obično najviše izvanjske kontrole primjenjujemo u braku/obitelji, nešto rjeđe na radnom mjestu, a gotovo nikad u dugotrajnom odnosu s prijateljem. Stoga, Glasser (2001, 24) naglašava: »Dugotrajna prijateljstva su jedini odnosi gdje, a da i ne znamo što činimo, od početka primjenjujemo teoriju izbora«. Želimo li ustrajno raditi na građenju i unapređenju odnosa sa »značajnim drugima«, ali i ostalim ljudima s kojima dolazimo u kontakte, nužno je stalno evaluirati svoja ponašanja, korigirati ih i mijenjati u skladu sa »slikom« željenih odnosa, odnosno, stalno se pitati: »Jesam li svojim ponašanjem bliže ili dalje željenom odnosu s određenom osobom?«.

S ciljem istraživanja najčešće korištenih navika u odnosima sa »značajnim drugim« autori Arbunić i Ljubetić (2006.) proveli su istraživanje na uzorku djece (studenata), roditelja i odgojitelja.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Pojedinci međusobno komuniciraju, gradeći i održavajući, ili pak ugrožavajući odnose s drugim ljudima u svom okruženju. Za zdrav i cjelovit razvoj pojedinca od osobitog je značaja postojanje kvalitetnih odnosa sa »značajnim drugim« s kojima je taj pojedinac u emocionalnom odnosu. Koristeći »skrbne« navike u komunikaciji kvaliteta međuljudskih

odnosa raste, a odnosi se unapređuju, dok uporaba »ubojitih« navika razgrađuje i uništava ljudske odnose. Da bi se izgrađivali i unaprjeđivali odnosi sa »značajnim drugima«, ali i ostalim ljudima s kojima je pojedinac u kontaktu, nužno je stalno osvješćivati i evaluirati svoja ponašanja, korigirati ih te mijenjati u skladu sa slikom željenih odnosa.

2.2.CILJ I ZADACI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi strukturu navika koje najčešće koristimo u odnošenju sa »značajnim drugima«, a koji se u ovom radu tretiraju članovima obitelji (djeca/roditelji), kolegama i najboljim prijateljem. Iz tako postavljenog cilja istraživanja proistekli su konkretni zadaci:

- Utvrditi koje su to najčešće skrbne i ubojite navike koje koristimo u odnosu sa »značajnim drugima«
- Utvrditi slaganja ispitanika o tim latentnim dimenzijama odnošenja
- Utvrditi kakva je njihova međusobna povezanost i moguća uvjetovanost

2.3. POSTUPAK ISTRAŽIVANJA

2.3.1. HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Iz navedenih ciljeva i zadataka istraživanja proistekle su i hipoteze istraživanja:

H₀: U odnošenju sa »značajnim drugima« korištenje komunikacijskih navika ovisi o statusu i ulozi »značajnog drugog« te o intenzitetu emocionalne povezanosti sa »značajnim drugim«.

H₁: Prostor komunikacijskih navika koje koristimo u odnošenju sa »značajnim drugima« nije strukturno jedinstven prostor.

H₂: Među istraženim subprostorima komunikacijskih navika koje koristimo u odnošenju sa »značajnim drugima« ne postoji statistički značajna povezanost.

H₃: Među istraženim subprostorima komunikacijskih navika koje koristimo u odnošenju sa »značajnim drugima« ne postoje iste razine slaganja među ispitanicima.

2.3.2. UZORAK ISPITANIKA

Istraživanje je provedeno na uzorku od 310 ispitanika-polaznika radionica za osnaživanje djece (studenata), roditelja i odgojitelja s područja Splita, a tijekom 2004./05. akademske godine. Subuzorke ispitanika tvore 23 učenika/studenta, 105 odgajatelja i 182 roditelja – polaznika radionica te stoga uzorak predstavlja hotimični uzorak, što djelomice predstavlja metodološki nedostatak. S obzirom da je zadatak radionica bio osvještavanje odnosa sa »značajnim drugim« i poticaj na eventualnu promjenu ponašanja, ovaj metodološki

nedostatak i ograda koja iz njega slijedi u interpretaciji, rezultate možemo držati relevantnim za one koji svoje odnose sa »značajnim drugim« svjesno promišljaju te čiji odnosi nisu posljedica »trenutka«.

2.3.3. UZORAK VARIJABLI (INSTRUMENT)¹

Upitnik »Kvaliteta odnosa sa 'značajnim drugim'« konstruiran je za potrebe istraživanja, a tvori ga 12 čestica (pitanja) koje logički predstavljaju tri skupa varijabli (58 varijabli).

Prvi skup varijabli tvore čestice 1, 2, 3 i 12, koje predstavljaju samoprocjenu kvalitete odnosa sa »značajnim drugim« (slijedom: razmišljam, procjenjujem, želim) i spremnosti na promjenu ponašanja radi poboljšanja odnosa (čestica 12), a procjenjuju se na ljestvici Likertova tipa od potpunog negiranja do potpunog slaganja.

Drugi skup varijabli tvore čestice 4, 6, 8 i 10, (4 x 14 varijabli), a koje predstavlja po 7 skrbnih i 7 ubojitih navika koje se koriste u odnosu sa »značajnim drugima« (slijedom: djecom/roditeljima, partnerom, kolegom, prijateljem) te se metodom višestrukog izbora ispitanici opredjeljuju za one koje koriste u odnosu s djecom, supružnicima, kolegama i prijateljima. Te varijable u Rezultatima i interpretaciji uz oznaku čestice u zaporci, koja označava i ciljane »značajne druge« (04-djeca/roditelj, 06-partner, 08-kolega i 10 prijatelj), imaju i zaporku navike (varijable) koja se bira.²

Treći skup varijabli (čestice 5, 7, 9 i 11) logički se nadovezuje na drugu skupinu varijabli te se odnose na procjenu koliko odabrana ponašanja iz prethodnog skupa varijabli (iz čestica 4, 6, 8 i 10) pomažu u ostvarivanju željenih odnosa sa »značajnim drugima«. I one se procjenjuju se na ljestvici Likertova tipa od potpunog negiranja (odmaganja) do potpunog slaganja (izrazitog pomaganja).

2.3.4. METODE OBRADE PODATAKA

Kako čestice 1, 2, 3, 5, 7, 9, 11 i 12 predstavljaju ujedno i varijable, podaci su unijeti onako kakvi su odgovori ispitanika bili – dakle vrijednostima od 1 do 5. Međutim kako su »čestice navika« (čestice 4, 6, 8 i 10) ujedno i skupine varijabli s mogućnošću višestrukog izbora, da bi se takvi podaci dobiveni istraživanjem mogli statistički obraditi bilo je nužno dihotomizirati ih, pri čemu je svako biranje označeno s »1« a neuzimanje u izbor s »0«. Tako su ove čestice, inače sadržajno identične, tvorile 4 skupine od po 14 varijabli (ukupno 56 varijabli) od kojih njih 6 nisu uzete u obradu jer nisu iskazale varijabilitet (dakle, u obradi je sudjelovalo ukupno 50 varijabli »navika« i 8 varijabli samoprocjene kvalitete odnosa i djelotvornosti ponašanja

¹ Sadržaj čestica i njima pridruženih varijabli vidljiv je iz tabličnih prikaza rezultata istraživanja!

² Zaporka i naziv pojedine navike dani su u foots-notama uz tablicu 3.

prema »značajnim drugima« - ukupno 58 varijabli). Nakon što su podaci sređeni, isti su normalizirani i standardizirani te je na njima provedena faktorska analiza pod komponentnim modelom.

2.3.5. NAČIN PROVOĐENJA ISTRAŽIVANJA

Tijekom šk. god. 2004./05. u privatnim i vjerskim vrtićima grada Splita održavale su se Radionice osnaživanja roditelja i odgojitelja djece predškolske dobi čiji je jedan od sadržaja rada bila i komunikacija sa »značajnim drugim«. U sklopu radionica participantima je ponuđen upitnik koji su uz zajamčenu anonimnost ispunili i predali ga voditelju. Isti upitnik ispunili su i studenti (djeca) VUŠ u Splitu koji su u akademskoj godini 2004./05. pohađali kolegij Obiteljska pedagogija.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Podaci dobiveni istraživanjem standardizirani su i normalizirani te su obrađeni metodom faktorske analize pod komponentnim modelom, uz primjenu PB kriterija pri ekstrakciji faktora. Bitni podaci za interpretaciju rezultata predočeni su narednim tablicama.

Tablica 1: Komunaliteti, unikviteti i zajednička varijanca

Var.	h ²	u ²	SMC	ZV%	VAR.	h ²	u ²	SMC	ZV%
VAR01	.28	.71	.29	.50	VA6-12	.23	.81	.62	1.07
VAR02	.45	.58	.42	.72	VA6-13	.36	.72	.24	.41
VAR03	.56	.48	.52	.89	VA6-14	.37	.72	.35	.61
VA4-01 ³	.19	.73	.27	.47	VAR07	.59	.38	.36	.62
VA4-02	.31	.65	.35	.61	VA8-01	.25	.76	.34	.58
VA4-03	.21	.68	.32	.54	VA8-02	.42	.65	.31	.54
VA4-04	.36	.63	.37	.64	VA8-03	.39	.64	.25	.44
VA4-05	.33	.70	.30	.51	VA8-04	.39	.66	.33	.58
VA4-06	.31	.73	.27	.47	VA8-05	.41	.69	.34	.58
VA4-07	.15	.70	.30	.52	VA8-06	.33	.75	.16	.28
VA4-08	.21	.78	.22	.37	VA8-07	.30	.67	.24	.42
VA4-09	.37	.69	.31	.54	VA8-08	.38	.66	.27	.47
VA4-10	.32	.69	.31	.54	VA8-09	.20	.84	.20	.34
VA4-11	.42	.71	.29	.50	VA8-10	.30	.76	.48	.82
VA4-12	.31	.77	.23	.39	VA8-11	.27	.73	.33	.57
VA4-13	.30	.74	.26	.44	VA8-12	.18	.80	.33	.58
VA4-14	.30	.72	.28	.49	VAR09	.51	.52	.33	.57
VAR05	.50	.45	.55	.96	V10-01	.29	.67	.24	.42
VA6-01	.26	.69	.31	.53	V10-02	.38	.67	.29	.50
VA6-02	.43	.54	.46	.78	V10-03	.43	.67	.29	.50
VA6-03	.24	.68	.32	.55	V10-04	.31	.76	.32	.55
VA6-04	.31	.71	.29	.51	V10-05	.30	.71	.26	.45
VA6-05	.37	.64	.36	.62	V10-06	.27	.71	.29	.50
VA6-06	.32	.72	.28	.48	V10-07	.34	.68	.32	.56
VA6-07	.30	.65	.35	.61	V10-08	.32	.74	.42	.73
VA6-08	.42	.71	.29	.51	V10-10	.42	.71	.33	.56
VA6-09	.22	.78	.22	.38	V10-11	.43	.68	.19	.33
VA6-10	.38	.66	.34	.58	VAR11	.50	.58	.28	.48
VA6-11	.19	.79	.21	.37	VAR12	.38	.67	.28	.49
Σ						39.7	18.30	31.55	

³ Navike- **skrbne**: 01-vjerovanje, 02-slušanje, 03-podržavanje, 04-ohrabrivanje, 05-poštivanje, 06-prihvatanje, 07-pregovaranje; **ubojite**: 08-žaljenje, 09-potkupljivanje, 10-prigovaranje, 11-kritiziranje, 12-okrivljavanje, 13-kažnjavanje, 14-prijetnje.

Pregledom tablice 1 moguće je utvrditi da se komunaliteti varijabli kreću od 0.18 do 0.56, a unikviteti varijabli od 0.38 do 0.81. Dok na nevaljali dio varijance otpada 39.70% varijabiliteta, na zajedničku varijancu otpada 18.30% varijabiliteta te na ukupnu varijancu 31.55% varijabiliteta – što je ujedno i PB-kriterij za ekstrakciju faktora. Primijenivši ukupnu varijancu kao kriterij za ekstrakciju faktora (dakle sumu SMC), prostor od 58 manifestnih varijabli sužen je i definiran na 9 latentnih dimenzija ili faktora (tablica 2) koji opisuju navike koje definiraju kvalitetu odnosa među ljudima.

Naredna tablica 2 donosi nam matricu glavnih komponenata iz koje je vidljivo da je uz PB-kriterij ekstrahirano 9 latentnih dimenzija navika u komunikaciji, a koje predstavljaju navike koje unaprjeđuju ili ugrožavaju ljudske odnose sa »značajnim drugima«.

Tablica 2: Matrica glavnih komponenata

Faktori				Faktori			
r.br.	kk	KUM	ZV - %	r.br.	kk	KUM	ZV - %
01	3.60	3.60	6.21	30	.84	43.52	75.04
02	2.86	6.46	11.14	31	.80	44.32	76.42
03	2.37	8.83	15.22	32	.79	45.12	77.79
04	2.01	10.84	18.69	33	.78	45.89	79.12
05	1.97	12.81	22.09	34	.73	46.62	80.38
06	1.81	14.62	25.21	35	.72	47.34	81.62
07	1.73	16.36	28.20	36	.69	48.03	82.81
08	1.67	18.03	31.08	37	.66	48.69	83.94
09	1.55	19.58	33.75	38	.63	49.32	85.03
10	1.53	21.10	36.39	39	.62	49.94	86.10
11	1.48	22.59	38.95	40	.61	50.54	87.15
12	1.42	24.01	41.40	41	.58	51.12	88.14
13	1.38	25.39	43.77	42	.57	51.69	89.11
14	1.36	26.75	46.12	43	.56	52.25	90.08
15	1.34	28.09	48.42	44	.52	52.77	90.98
16	1.27	29.36	50.62	45	.51	53.28	91.86
17	1.22	30.58	52.73	46	.50	53.78	92.72
18	1.16	31.74	54.73	47	.50	54.27	93.57
19	1.15	32.89	56.71	48	.45	54.73	94.36
20	1.10	34.00	58.61	49	.44	55.17	95.11
21	1.09	35.09	60.49	50	.41	55.58	95.83
22	1.06	36.14	62.32	51	.40	55.98	96.52
23	1.02	37.16	64.08	52	.38	56.36	97.17
24	.99	38.15	65.78	53	.36	56.72	97.80
25	.96	39.11	67.43	54	.31	57.03	98.34
26	.93	40.04	69.03	55	.30	57.34	98.85
27	.92	40.95	70.61	56	.26	57.60	99.31
28	.88	41.84	72.13	57	.23	57.83	99.71
29	.85	42.68	73.59	58	.17	58.00	100.00

Nakon što je ekstrahirano 9 faktora bilo je nužno definirati varijable koje ih opisuju. To je učinjeno pregledom matrica sklopa i strukture i orthoblique faktora, tj. utvrđujući saturacije i korelacije varijabli i ekstrahiranih faktora (tablica 3).

Tablica 3: Saturacije i korelacije varijabli i orthoblique faktora

faktor	varijable			PAP	ORP
	zaporka	sadržaj			
1. STIMUL	08-04	U odnosima s kolegama koristim	- ohrabrivanje	.51	.54
	10-04	U odnosima s prijateljem koristim	- ohrabrivanje	.51	.53
	10-02	U odnosima s prijateljem koristim	- slušanje	.54	.52
	08-02	U odnosima s kolegama koristim	- slušanje	.43	.47
	06-04	U odnosima s partnerom koristim	- ohrabrivanje	.36	.40
	04-08	U odnosima s djecom koristim	- željenje	.40	.36
	04-05	U odnosima s djecom koristim	- poštivanje	.30	.33
2. NESKLAD	07-00	Ta ponašanja ⁴ pomažu mi ...	s partnerom	-.69	-.68
	05-00	Ta ponašanja pomažu mi ...	s djecom	-.64	-.66
	02-00	Kvalitetu odnosa sa »ZD« ⁵	- procjenjena	-.63	-.62
	03-00	Kvalitetu odnosa sa »ZD«	- željena	.55	.56
	06-05	U odnosima s partnerom koristim	- poštivanje	-.34	-.32
	08-07	U odnosima s kolegama koristim	- pregovaranje	-.29	-.29
	06-01	U odnosima s partnerom koristim	- vjerovanje	-.28	-.29
	06-12	U odnosima s partnerom koristim	- okrivljavanje	.27	.23
3. OBULŽEL	06-10	U odnosima s partnerom koristim	- prigovaranje	.57	.55
	06-02	U odnosima s partnerom koristim	- slušanje	.41	.46
	04-04	U odnosima s djecom koristim	- ohrabrivanje	.42	.45
	01-00	Kvalitetu odnosa sa »ZD«	- razmišljanje	.39	.43
	12-00	Kvalitetu odnosa sa »ZD«	- promjene	.38	.43
	06-03	U odnosima s partnerom koristim	- održavanje	.37	.39
	06-11	U odnosima s partnerom koristim	- kritiziranje	.40	.38
4. ZAVPON	04-09	U odnosima s djecom koristim	- potkupljivanje	-.55	-.55
	08-06	U odnosima s kolegama koristim	- prihvaćanje	.51	.53
	04-12	U odnosima s djecom koristim	- okrivljavanje	.47	.43
	04-06	U odnosima s djecom koristim	- prihvaćanje	.41	.40
	04-11	U odnosima s djecom koristim	- kritiziranje	.40	.40
	08-01	U odnosima s kolegama koristim	- vjerovanje	.36	.39
	04-13	U odnosima s djecom koristim	- kažnjavanje	-.33	-.31
5. PENAL	06-14	U odnosima s partnerom koristim	- prijetnje	-.51	-.54
	06-13	U odnosima s partnerom koristim	- kažnjavanje	-.53	-.52
	06-09	U odnosima s partnerom koristim	- potkupljivanje	-.41	-.43
	08-10	U odnosima s kolegama koristim	- prigovaranje	.43	.40
	04-07	U odnosima s djecom koristim	- pregovaranje	.23	.24
	08-09	U odnosima s kolegama koristim	- potkupljivanje	.26	.23
6. BEZUVJ	10-06	U odnosima s prijateljem koristim	- prihvaćanje	-.47	-.49
	10-05	U odnosima s prijateljem koristim	- poštivanje	-.47	-.48
	08-05	U odnosima s kolegama koristim	- poštivanje	-.46	-.46
	06-07	U odnosima s partnerom koristim	- pregovaranje	-.39	-.39
	10-07	U odnosima s prijateljem koristim	- pregovaranje	-.35	-.39
7. ZAVULSTA	06-08	U odnosima s partnerom koristim	- žaljenje	.64	.61
	08-08	U odnosima s kolegama koristim	- žaljenje	.52	.54
	04-14	U odnosima s djecom koristim	- prijetnje	.39	.40
	06-06	U odnosima s partnerom koristim	- prihvaćanje	.34	.35
	10-08	U odnosima s prijateljem koristim	- žaljenje	.31	.35
	04-12	U odnosima s djecom koristim	- okrivljavanje	-.34	-.32
	04-01	U odnosima s djecom koristim	- vjerovanje	.28	.26
	04-03	U odnosima s djecom koristim	- održavanje	.20	.26
	08-12	U odnosima s kolegama koristim	- okrivljavanje	-.24	-.19

⁴ Potpuni naziv čestice (varijable): Ova ponašanja pomažu mi u ostvarivanju željenih odnosa :

⁵ »ZD« - »značajni drugi«

8 . SUPORT	10-03	U odnosima s prijateljem koristim - podržavanje	-.60	-.62
	08-03	U odnosima s kolegama koristim - podržavanje	-.56	-.54
	10-01	U odnosima s prijateljem koristim - vjerovanje	-.43	-.46
	09-00	Ta ponašanja pomažu mi ... s kolegama	-.42	-.46
	04-02	U odnosima s djecom koristim - slušanje	-.32	-.38
	08-11	U odnosima s kolegama koristim - kritiziranje	.37	.35
9 . DEST RUKT	10-11	U odnosima s prijateljem koristim - kritiziranje	-.59	-.60
	10-10	U odnosima s prijateljem koristim - prigovaranje	-.61	-.58
	11-00	Ta ponašanja pomažu mi ... s prijateljima	-.49	-.56

Na temelju tako definiranih faktora, isti su imenovani po sadržaju i jačini varijabli ponašanja (navika) koje ih opisuju, a prema smislu koje varijable u konstelaciji sugeriraju, i to kako slijedi:

1. faktor stimulirajućih navika u odnosima sa »značajnim drugima«
2. faktor nesklada između ponašanja i željenih odnosa sa »značajnim drugima«
3. faktor obiteljskih uloga i izbora ponašanja sa »značajnim drugima«
4. faktor zavisnosti ponašanja od emocionalne povezanosti sa »značajnim drugim«
5. faktor (ne)penalnih navika u odnosu sa »značajnim drugima«
6. faktor bezuvjetovanosti odnosa sa »značajnim drugima«
7. faktor zavisnosti preuzete uloge od statusa »značajnog drugog«
8. faktor (ne)sportivnih navika u odnosu sa »značajnim drugima«
9. faktor destruktivnih navika u odnosu sa »značajnim drugima«.

Iz tako struktuiranog prostora komunikacijskih navika očito je kako taj prostor nije ni strukturno ni funkcionalno jedinstven već da je satkan od skupina »skrbnih i ubojitih« navika koje koristimo u odnošenju sa »značajnim drugima« u ovisnosti od njihovog statusa i uloge u našim životima. Stoga našu prvu operativnu hipotezu možemo prihvatiti

Kakva je povezanost između tih subprostora (faktora) pokazuje nam tablica 4. Svaka je korelacija veća od 0.11 (0.14) statistički značajna na razini 5%(1%) mogućnosti greške.

Tablica 4: Matrica korelacija među faktorima

FAKTORI									
FAKTORI	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. STIMUL	1.00	-.05	.12	.06	-.06	-.07	-.01	-.24	.03
2. NESKLAD	-.05	1.00	.02	.01	-.03	.06	.00	.08	-.09
3. OBULŽEL	.12	.02	1.00	-.07	-.10	-.13	.17	-.18	.11
4. ZAVPON	.06	.01	-.07	1.00	-.01	-.01	.00	-.07	.01
5. PENAL	-.06	-.03	-.10	-.01	1.00	.05	-.02	.13	-.09
6. BEZUVJ	-.07	.06	-.13	-.01	.05	1.00	-.09	.12	-.09
7. ZAVULSTA	-.01	.00	.17	.00	-.02	-.09	1.00	-.06	.01
8. SUPORT	-.24	.08	-.18	-.07	.13	.12	-.06	1.00	-.13
9. DESTRUKT	.03	-.09	.11	.01	-.09	-.09	.01	-.13	1.00

Pregledom tablice 4 moguće je uočiti da statističku značajnost postiže 8 korelacija, od kojih 3 s 99%-tnom sigurnošću procjene. Najviše statistički značajnih korelacija iskazuju faktori

suportivnih ponašanja (F8) i obiteljskih uloga i izabranih ponašanja (F3). Iz predočenog se može zaključiti kako nismo bili u pravu kada smo pretpostavili da među subprostorima komunikacijskih navika nema statistički značajne povezanosti te našu drugu operativnu hipotezu odbacujemo. Naime, a kako pokazuje rasprava u narednom odjeljku, vidljivo je da kako upravo prostori istih obilježja kvalitete pokazuju statistički značajnu povezanost međusobno i kako su ti subprostori detreminirani ulogama »značajnih drugih«.

Faktor (ne)supportivnih⁶ ponašanja iskazuje najznačajniju korelaciju s faktorom stimulirajućih ponašanja (-.24), a zatim s faktorima obiteljskih uloga i izbora ponašanja (-.18), (ne)penalnih i destruktivnih ponašanja (\pm .13) te bezuvjetovanih odnosa (.12). Faktor obiteljskih uloga i izbora ponašanja iskazuje statističku značajnost korelacija s faktorima zavisnosti preuzete uloge od statusa »značajnog drugog« (.17), bezuvjetovanih odnosa (-.13) i stimulacijskih navika (.12). Nepostojanje korelacije zabilježeno je kod faktora nesklada ponašanja i željenih odnosa sa »značajnim drugim« te zavisnosti ponašanja od emocionalne povezanosti s »značajnim drugim«.

Tablica 5: Udio faktora u ukupnoj varijanci

F A K T O R I									
KOVARIJANCA	1	2	3	4	5	6	7	8	9
RANG	2.18	2.81	2.48	2.03	1.98	2.01	1.96	2.28	1.84
	4	1	2	5	7	6	8	3	9

Pregledom tablice 5 uočljivo je da se rangovi sudjelovanja u ukupnoj varijanci ne poklapaju s redom ekstrakcije. Najveći varijabilitet, dakle i najmanje slaganje među odgovorima ispitanika, zabilježen je na faktoru nesklada između ponašanja i željenih odnosa sa »značajnim drugima« (F2), a potom na faktorima obiteljskih uloga i izbora ponašanja, (ne)supportivnih i stimulirajućih ponašanja prema »značajnim drugima« (faktori - 3,8,1). Najveće slaganje iskazuju faktori destruktivnih navika u odnosu sa »značajnim drugima«, zavisnosti preuzete uloge od statusa »značajnog drugog« i (ne)penalnih navika u odnosu sa »značajnim drugima« (F-9,7,5). Njima se s neznatno većom vrijednošću variranja pridružuju faktori bezuvjetovanosti odnosa i zavisnosti ponašanja od emocionalne povezanosti sa »značajnim drugima« (F-6 i 4). Utvrđujući stupanj slaganja među ispitanicima možemo zaključiti da ne postoje iste razine slaganja ispitanika u istraženim prostorima komunikacijskih navika te da je stupanj slaganja ovisan o jačini egzistencijalne sveze sa

⁶ Predmetak »ne« uz faktore stavljen je zbog predznaka saturacija i korelacija varijabli i orthoblique faktora, a kako bi se olakšalo čitanje i razumijevanje interkorelacija faktora.

»značajnim drugim«, što će potvrditi naredna rasprava. Time bismo mogli prihvatiti našu treću operativnu hipotezu.

4. RASPRAVA

Rezultati istraživanja (Arbunić i Ljubetić, 2006.) pokazuju dva sklopa ponašanja koja su određena socio-emocionalnom ulogom »značajnih drugih«. Prvi sklop ponašanja opisuju navike suportivnog karaktera (skrbne navike u komunikaciji), a koje se odnose na prijatelje i kolege, te njihovu povezanost sa skrbnim i ubojitim navikama prema drugim ulogama u životu pojedinca. Drugi sklop ponašanja opisuju navike ubojitog i skrbnog karaktera, a koji se odnose na partnera i dijete, te njihovu povezanost sa skrbnim i ubojitim navikama prema drugim ulogama u životu pojedinca.

Navike suportivnog karaktera u izrazitoj su vezi sa stimulirajućim, nedestruktivnim, nepenalnim i bezuvjetovanim ponašanjima prema najboljem prijatelju, kolegama i eventualno bračnom partneru (redom, $r = -.24, \pm .13, +.12$) te s izborom ponašanja ovisnih o obiteljskoj ulozi (faktor 3; $-.18$), a koji se odnosi na partnera i dijete. Iz takvih veza utvrđenih ovim istraživanjem moguće je zaključiti kako su socijalna uloga i razina i/ili kvaliteta emocionalne angažiranosti determinirajući faktori izbora ponašanja prema »značajnim drugima«. Tamo gdje je socijalna uloga oslobođena egzistencijalnog emocionalnog angažmana, ljudi češće biraju skrbne navike, koje po svom sadržaju naznačuju ohrabrivanje, slušanje, podržavanje, vjerovanje, poštivanje te negaciju kritiziranja, prigovaranja, prijetnji, kažnjavanja i potkupljivanja, a po svom smislu označavaju potporu, bezuvjetno prihvaćanje i građenje odnosa.

Drugi sklop ponašanja (Arbunić i Ljubetić, 2006.) potvrđuje tezu o uvjetovanosti ponašanja i vrste te kvalitete emocionalne povezanosti sa »značajnim drugim« s obzirom na njegov status i ulogu u životu pojedinca, a opisuje ga odnos obiteljskih uloga i izabranih ponašanja prema »drugim značajnim drugim«. U ovom sklopu uočena je izrazita povezanost obiteljske uloge, statusa i izbora ponašanja (navika; $+.17$) koja nam govori da tamo gdje je socio-emocionalna povezanost egzistencijalna, »čistoća« izabranih ponašanja nije jasna i dosljedna: ljudi biraju kombinaciju skrbnih i ubojitih navika u komunikaciji s obiteljskim »značajnim drugim« (partner, dijete). Sasvim suprotno, tamo gdje ne postoji izrazito egzistencijalna emocionalna povezanost, tj. prema prijateljima i kolegama, ljudi biraju bezuvjetna i stimulacijska ponašanja ($-.13$ i $+.12$), a što naznačuju skrbne navike ohrabrivanja, slušanja, prihvaćanja i poštivanja.

Iz rezultata sudjelovanja svakog faktora u ukupnoj varijanci ($1.84 - 1.81$) vidljivo je da su se ispitanici najviše složili o pitanju koja to ponašanja najviše utječu na odnose s prijateljima.

Gotovo da su suglasni u tome da kritiziranje i prigovaranje ugrožavaju odnose među prijateljima, odnosno, da nepostojanje takvih navika u ponašanju omogućava građenje i unapređivanje odnosa među prijateljima kao »značajnim jednakim«. Istu takvu suglasnost postižu i u odnosu s partnerom i kolegama prema kojima korištenje ubojitih navika žaljenja, prijetnji, kažnjavanja i potkupljivanja, narušavaju postojeći odnos, dok prema djeci, u odnosu na koju je promijenjena uloga, korištenje prijetnji rezultira također narušavanjem odnosa. Očito je kako takve ubojite navike u komunikaciji sustavno narušavaju kvalitetu odnosa pojedinca sa »značajni drugi« te se vrlo vjerojatno negativno odražavaju i na pojedinačev ukupni doživljaj kvalitete životom i međuljudskim odnosima. Takav njihov stav upućuje na postojanje svijesti o tome što u međusobnim odnosima nije poželjno koristiti, ako se želi održati kvalitetan odnos sa »značajnim drugim«, ali, kao što je vidljivo iz narednog pasusa, nisu suglasni u tome čime zamijeniti ubojite navike u komunikaciji sa »značajnim drugim«. Iz sadržaja faktora koji opisuju skrbne navike u odnosima sa »značajnim drugima«, a kod kojih je iskazano najmanje slaganje među odgovorima ispitanika, vidljivo je da ispitanici najčešće izražavaju sumnju u dobar izbor ponašanja s partnerom i djecom te da je izbor takvih ponašanja ovisan o statusu i ulozi »značajnog drugog«. Kada je u pitanju partner najčešće se radi o kombinaciji ubojitih i skrbnih navika u komunikaciji (prigovaranje i slušanje), dok se prema djeci odabire skrbna navika ohrabrivanja. Prema prijateljima i kolegama koriste se dominantno skrbne navike podržavanja, ohrabrivanja i slušanja (Arbunić i Ljubetić, 2006). Razmatrajući dobivene rezultate u odnosu na generalnu hipotezu o ovisnosti korištenja »skrbnih i ubojitih« navika o stupnju emocionalne (i egzistencijalne, op.a.) povezanosti sa »značajnim drugima«, a u skladu s rezultatima testiranja operativnih hipoteza, moguće je zaključiti da je generalna hipoteza u cijelosti potvrđena te da je korištenje komunikacijskih navika determinirano statusom i ulogom »značajnog drugog« i da je u skladu sa stupnjem osobne emocionalne povezanosti s takvim njegovim statusom i ulogom (Arbunić i Ljubetić, 2006).

5. Obiteljska pravila i odnos obitelji prema društvu

Sustav obiteljskih pravila po kojima obitelj funkcionira označava „predložak ponašanja u obiteljskom životu“ (Satir, prema Brajša, 1979, 123) koji, iako nije nigdje napisan ili glasno izgovoren, postaje obvezujući za sve članove obitelji. Svaka obitelj funkcionira po čitavu nizu vlastitih pravila. Međutim, one obitelji koje ta pravila uspješnije prilagođavaju nastalim promjenama smatraju se zdravijima (isto, 123). Cilj postojanja obiteljskih pravila jest održati „obitelj kao zatvoreni sustav“ u kojem je, prema mišljenju Satir (prema Brajša 1979, 123), „vlastita vrijednost pojedinog člana od drugorazrednog, a moć i ispunjavanje obveza od

prvorazrednog značaja“. Stoga, zatvoreni obiteljski sustavi obiluju nejasnom, indirektnom, ne prihvaćajućom, optužujućom i nepotičućom komunikacijom te rigidnim, ograničavajućim i neprikladnim pravilima, a takvo obiteljsko ozračje stvara osjećaj nesretnosti, nesigurnosti i nezadovoljstva članova obitelji. Prema Satirovoj (Brajša 1979, 125), zatvoreni obiteljski sustavi pripadaju poremećenoj obitelji, dok zdrave, suvremene obitelji funkcioniraju kao otvoreni sustavi. U otvorenim je obiteljskim sustavima doživljaj vlastite vrijednosti pojedinca visok, komunikacija je otvorena, jasna, podržavajuća, ohrabrujuća i potičuća, pravila otvorena, promjenjiva i fleksibilna, a rezultat življenja u takvu obiteljskom ozračju jest „vezanost za realitet, adekvatnost i konstruktivnost“ (isto, 125).

Jedan od mogućih aspekata s kojeg je moguć pristup obiteljskoj psihodinamici jest i odnos obitelji prema širem društvu, pa Brajša (1979, 126) govori o tri najčešća oblika odnosa obitelji i društva koje uspoređuje s „potpuno nepropusnom, potpuno propusnom i polupropusnom membranom“. Prvi tip odnosa obitelji i društva („potpuno nepropusna membrana“) jest takav tip odnosa u kojem kontakta na relaciji obitelj – društvo gotovo i nema. Obitelj funkcionira kao zatvoreni sustav sa strogo određenim i čuvanim pravilima, stavovima, vrijednostima i načinom međusobnog komuniciranja, ne dopuštajući «ulaz nepozvanima». Utjecaji društva na obitelj smatraju se prijatnijom, te članovi obitelji s nepovjerenjem, sumnjom i stalnim osjećajem ugroženosti doživljavaju i prihvaćaju sve što dolazi izvana.

Drugi tip odnosa obitelji i društva («potpuno propusna membrana») označava suprotni ekstrem, odnosno one obitelji koje ne postavljaju granice između sebe i društva. To su one obitelji koje nemaju svoj identitet, posebnost, intimu i čije članove ne vezuje ništa specifično i jedinstveno osim nekih vanjskih materijalnih, ili zakonskih čimbenika.

Treći tip odnosa obitelji i društva ima karakteristike «polupropusne membrane ... sa sposobnošću selektivnog propuštanja cirkulacije između unutarobiteljskog i vanobiteljskog» (Brajša 1979, 126). U takvim obiteljima razvija se i njeguje kritički stav prema utjecajima koji dolaze izvana te se članovi obitelji stalno prilagođavaju realitetu u kojem obitelj egzistira, pri tome ne gubeći svoju posebnost, intimu i jedinstvenost. Takav su tip obitelji otvoreni obiteljski sustavi, odnosno funkcionalne obiteljske zajednice u kojima vlada zdrava obiteljska psihodinamika.

Već je isticano kako je obiteljsko funkcioniranje na stalnoj kušnji. Kako će obitelj odgovoriti svim izazovima, a pri tome zadržati svoju cjelovitost, autonomnost i snažne emocije ljubavi i pripadanja koje vezuju njene članove, ovisit će o želji i umijeću svih njezinih članova.

Zdrave, funkcionalne, integrirane obitelji sustavno rade na građenju međusobnih odnosa te imaju i kvalitetno obiteljsko ozračje koje nastoje stalno unaprjeđivati.

U današnjim složenim uvjetima života obitelji moraju ulagati maksimum energije u ostvarenje svoje vizije uspješne obitelji, a uspjeti u obitelji znači stvoriti "izvrsnu obiteljsku kulturu" (Covey, 1998, 12). Ono što čini obiteljsku kulturu, prema ovom autoru, jest "...duh obitelji, osjećaji, "vibracije", kemija, obiteljsko ozračje... To je kakvoća obitelji, dubina, kvaliteta i zrelost odnosa. To su međusobni odnosi članova obitelji i njihovi uzajamni osjećaji. To je duh ili osjećaj koji se stvara kolektivnim ponašanjem karakterističnim za obitelj ... Govorim o kulturi koja je s "ja" prešla na "mi" (Covey, 1998, 12).

Koliki god izazovi i iskušenja stajali pred članovima obitelji, može se očekivati kako će oni koji žive i odrastaju u kvalitetnim obiteljima, "vezani" čvrstim odnosima, vođeni zajedničkim vizijama i načelima, okruženi zdravim, potičućim i potpomažućim obiteljskim ozračjem odoljeti. Obitelji koje sustavno grade međusobne odnose i imaju jasnu viziju "kamo žele zajedno stići" više će vremena provoditi zajedno. To će vrijeme biti kvalitetno provedeno na zajednički odabranim i provođenim aktivnostima, učvršćivat će njihov osjećaj bliskosti i zajedništva te bitno utjecati na razvoj interobiteljske komunikacije. Nadalje, kvalitetno provedeno vrijeme uz izgrađene kvalitetne odnose postat će uporište obitelji u eventualnim kriznim situacijama, nešto od čega će svi članovi obitelji, djeca i odrasli, moći krenuti u normalnim razvojnim ili eventualnim objektivno nastalim životnim krizama.

6. Zaključak

Obiteljsko ozračje, zbog njegove složenosti i uvjetovanosti nizom čimbenika nije moguće jednostavno odrediti, stoga je nužno pozornost usmjeriti na sve njegove konstitutivne dijelove (kvaliteta obiteljskih odnosa, komunikacija, interakcije, psihološke karakteristike članova obitelji, odgojni stil roditelja, odnos obitelji prema društvenoj zajednici i sl.), njihov međuodnos i njihove utjecaje na ukupno funkcioniranje obiteljske zajednice, ali ih istovremeno promatrati i kao produkt te iste zajednice. Stoga, da bismo spoznali cjelinu (obiteljsku zajednicu), nužno je upoznati njene sastavne dijelove (podsustave, međuodnose, komunikaciju i sl.).

Komunikacija unutar obiteljskog sustava samo je jedan, izuzetno značajan, aspekt obiteljskog ozračja čija se (ne)kvaliteta umnogodražava kako na ozračje unutar obitelji tako i na funkcioniranje čitavog obiteljskog sustava. Kada bi se pojedinci u odnosima s «važnim drugim» (bračni partner, djeca) odrekli izvanjske kontrole i usmjerili se na građenje odnosa skrbnim navikama u komunikaciji (slušanje, podržavanje, ohrabrivanje, poštovanje, vjerovanje, prihvaćanje, stalno pregovaranje o onome u čemu se ne slažu) vrlo je vjerojatno

kako bi unaprijedili odnose sa «značajnim drugim», polučili bolje odgojne rezultate (kad su u pitanju djeca) te imali znatno veći doživljaj sreće i općenito zadovoljstva životom.

Family environment and functioning of the family

(caring and devastating routine in communication)

summary

Family environment is at the same time a constitutional part and a product of a family community defined by: quality of family relations, communication and interaction among its members, psychological characteristics of the members of the family, educational style of the parents and interaction between family and society. These elements, in its unity and correlation, they create family environment, and at the same time, its feedback affects each of these constitutional elements. A special role in the shaping of family environment is given to the caring and devastating routine in communication which can improve, but also threaten the relations within a family.

In order to research the most frequent routine in relation with «significant other», samples of children (students), parents and educators were taken into consideration. Obtained information was processed using factor analysis method under the component model and interpreted according the starting points of the theory of choice. The results of this research showed that criticizing, complaining, bribing, blaming, regretting, threats and punishment threaten the relations between friends, spouses, colleagues, parents and children ie. the absence of these routines in behaviour enables building and improving of the human relationships.

Using adequate self-evaluation, it is possible to see into the routines most frequently used in communication with the «significant other» and to change them if the individual is not sufficiently satisfied with existing relations.

Key words: Family environment, routine in communication, self-evaluation

LITERATURA:

ARBUNIĆ, A., LJUBETIĆ, M. (2006) Skrbne i ubojite navike u ponašanju u odnosima sa značajnim drugim. Zagreb, Napredak br. 2, vol. 14, str. 149-161.

BAŠIĆ, J. KOLLER-TRBOVIĆ, N. ŽIŽAK, A. (1993) Integralna metoda u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima. Zagreb, Alinea.

BRAJŠA, P. (1979) *Neki osnovni aspekti obiteljske psihodinamike*. Socijalna zaštita, br. 4/5, Zagreb, GZH.

BECVAR, D. S., BECVAR, R. J. (1996) *Family Therapy. A Systemic Integration (3th ed.)*. Boston. Allyn and Bacon.

COVEY, R.S. (1998) *Sedam navika uspješnih obitelji – Kako izgraditi izvrsnu obiteljsku kulturu u uzburkanom svijetu?* Zagreb, Mozaik knjiga.

GLASSER, W. (2000) *Teorija izbora-nova psihologija osobne slobode.* Zagreb. Alinea.

GLASSER, W., GLASSER, C. (2001) *Naći se i ostati zajedno – rješavanje zagonetke braka.* Zagreb, Alinea.

KLAIĆ, B. (1979) *Rječnik stranih riječi.* Zagreb, Nakladni zavod MH.

MORIN, E. (2001) *Odgov za budućnost – sedam temeljnih spoznaja u odgoju za budućnost.* Zagreb, Educa.

WELK, G. J. (1999) *The Youth Psychical Activity promotion model: A Conceptual Bridge Between Theory and Practice.* Quest, 51, (str. 5-23).

PRILOZI – 1. Obrasci za samoprocjenu

Tablica 1. SAMOPROCJENA – Ubojite navike u komunikaciji
(prema Glasser & Glasser, 2001.)

«NAVIKE»/OSOBE	M A J K A	O T A C	B/S R/E A/S T/T /R /A	P A R T N E R/ ICA	P R I J A T E LJ/ICA	O S O B N O	U K U P N O
OKRIVLJAVANJE							
ŽALJENJE							
PRIGOVARANJE							
PRIJETNJE							
POTKUPLJIVANJE							
KRITIZIRANJE							
KAŽNJAVANJE							
UKUPNO							

Svaku od navika procjenjujemo brojevima 1, 5 ili 10 prema tome koliko primjenjujemo te navike u odnosu prema pojedinim osobama iz našeg okruženja. Ako ne primjenjujemo neku od navika tada upisujemo 1, ako je primjenjujemo povremeno upisujemo 5, a ako ju primjenjujemo maksimalno, upisujemo 10.

Tablica 2. SAMOPROCJENA – Skrbne navike u komunikaciji
(prema Glasser & Glasser, 2001.)

«NAVIKE»/OSOBE	M A J K A	O T A C	B/S R/E A/S T/T /R /A	P A R T N E R/ ICA	P R I J A T E LJ/ ICA	O S O B N O	U K U P N O
OHRABRIVANJE							
VJEROVANJE							

PODRŽAVANJE							
POŠTOVANJE							
PRIHVAĆANJE							
PREGOVARANJE							
SLUŠANJE							
UKUPNO							

Svaku od navika procjenjujemo brojevima 1, 5 ili 10 prema tome koliko primjenjujemo te navike u odnosu prema pojedinim osobama iz našeg okruženja. Ako ne primjenjujemo neku od navika tada upisujemo 1, ako je primjenjujemo povremeno upisujemo 5, a ako ju primjenjujemo maksimalno, upisujemo 10.

2. Pitanja za razmišljanje

1. Koliko su mi važni odnosi u mojoj obitelji?
2. Želim li ih vidjeti kvalitetnijima?
3. Koliko će/što će u mom životu biti bolje/drugačije ukoliko se podigne razina kvalitete odnosa u mojoj obitelji?
4. Hoće li nešto biti gore?
5. Što sam (sve) spreman/na učiniti kako bi odnosi u mojoj obitelji bili kvalitetniji?
6. Što ću učiniti prvo?
7. Kada ću to učiniti?